

”KAIKKI KOITETAAN PUHALTAA SIIHEN YHTEEN HIILEEN”

Kädentaitoryhmän merkitys vangin kun-
toutumisessa Kylmäkosken vankilassa

Johanna Välilä

Opinnäytetyö
Marraskuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

VÄLILÄ, JOHANNA:

”Kaikki koitetaan puhaltaa siihen yhteen hiileen”

Kädentaitoryhmän merkitys vangin kuntoutumisessa Kylmäkosken vankilassa

Opinnäytetyö 43 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Marraskuu 2012

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitä Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmä merkitsee vangeille nyt ja siviilissä. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Kylmäkosken vankilan kanssa. Opinnäytetyö on laadullinen ja aineisto on koottu teemahaastattelua sekä osallistuvaa havainnointia hyväksikäyttäen. Aineistoa varten haastateltiin kuutta Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmään osallistuvaa vankia sekä havainnoitiin ryhmän toimintaa päivän ajan. Myös ryhmän ohjaajaa haastateltiin. Aineiston analyysissä sovellettiin teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teoreettisena viitekehystenä opinnäytetyössä on sosiokulttuurinen innostaminen ja erityisesti sen pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Nämä kolme ulottuvuutta muodostavat opinnäytetyön kehyksen ja teemat, joiden kautta kädentaitoryhmän merkitystä tarkasteltiin.

Tulosten perusteella Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmän merkitys on subjektiivinen, sillä jokainen haastateltava piti erilaisia asioita merkityksellisinä. Yleisesti merkitykselliseksi koettiin ihmissuhteisiin, siviiliin pääsyn jälkeiseen aikaan sekä ajan kuluamiseen liittyvät asiat. Ryhmästä koettiin olevan apua muun muassa sosiaalisessa kanssakäymisessä, työllistymisessä sekä omien taitojen ylläpitämisessä. Pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus näyttäytyivät merkityksellisinä jokaiselle haastateltavalle eikä haastatteluissa tullut esille negatiivisia merkityksiä.

Tämän opinnäytetyön perusteella moniammatillista ja kuntouttavaa osaamista tulisi lisätä rikosseuraamusalalla ja jokaisen työntekijän tulisi sitoutua kuntouttavaan työhön. Parannettavaa löytyy toki aina, mutta Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmä on merkityksellinen ja tärkeä kaikille ryhmässä mukana oleville vangeille. Ryhmässä jokainen kohdataan yksilönä ja jokaisen mielipidettä kuunnellaan ja kunnioitetaan. Tämän tulisi olla lähtökohta kaikessa toiminnassa, myös vankilatyössä.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

VÄLILÄ, JOHANNA:

“We Are All Trying to Cooperate”

The Meaning of Handicraft Group in Prisoners' Rehabilitation in Kylmäkoski Prison

Bachelor's thesis 43 pages, appendices 5 pages

November 2012

The purpose of this study was to define the meaning of handicraft group as a part of rehabilitation in prison. The study was conducted in collaboration with the Kylmäkoski prison.

This study employed a qualitative research method, and the data were collected by interviewing six prisoners who participated in a handicraft group in the Kylmäkoski prison. Also the group instructor was interviewed. After the interviews the group was observed in action. The data were analyzed by using a theory based content analysis. Theoretical framework for this study was sociocultural animation and its three dimensions: pedagogical, social and cultural.

The interviewees stated that the handicraft group had a subjective meaning and each interviewee regarded different things as a meaningful. Relationships, time after the prison sentence and time passing were commonly experienced as meaningful. The group was considered helpful with social interaction, employment and maintaining one's own skills.

The findings indicate that pedagogical, social and cultural dimensions were meaningful to all the members of the handicraft group. Based on this study multi-professional work and rehabilitative methods should be increased in Finnish probation and after care work. All professional work should be based on meeting clients as individuals and hearing and respecting their opinions.

Key words: handicraft skills, prisoner, sociocultural animation, rehabilitation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	7
3	RIKOSSEURAAMUSALA SUOMESSA.....	8
	3.1 Rikosseuraamuslaitoksen tehtävät ja organisaatio.....	8
	3.2 Vankila elinympäristönä	8
	3.3 Kylmäkosken vankila	9
4	VANKEUSLAIN MUKAINEN TOIMINTA.....	11
5	TOIMINNALLISET MENETELMÄT VANKILASSA	12
	5.1 Kuntoutuksen käsite ja toiminnalliset menetelmät	12
	5.2 Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmä.....	13
6	SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN.....	16
	6.1 Sosiokulttuurisen innostamisen synty.....	16
	6.2 Sosiokulttuurisen innostamisen käsitteet ja tavoitteet	17
	6.3 Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa.....	20
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
	7.1 Tutkimusmenetelmät	22
	7.2 Aineiston keruu.....	22
	7.3 Aineiston analyysi.....	24
	7.4 Tutkimusetiikka	25
8	KÄDENTAITORYHMÄN MERKITYS VANGIN KUNTOUTUMISESSA	26
	8.1 Pedagoginen ulottuvuus	26
	8.2 Sosiaalinen ulottuvuus	27
	8.3 Kulttuurinen ulottuvuus	28
	8.4 Kehitysehdotukset.....	29
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	31
	LÄHTEET.....	36
	LIITTEET	39
	Liite 1. Teemahaastattelurunko	39
	Liite 2. Haastatteluilmoitus	40
	Liite 3. Haastatteluosuostumus.....	41
	Liite 4. Tutkimuslupa	42

1 JOHDANTO

Vuonna 2011 Suomessa oli keskimäärin 3262 vankia (Vangit 2012). Rikollisuutta on aina ollut ja tulee aina olemaan. ”Yhteiskunnat ovat kautta aikojen pyrkineet vaikuttamaan rikollisuuteen – rikollisuus ei ole kuitenkaan hävinnyt mihinkään” (Laine 2007, 71). Mediassa on viime vuosina puhuttu vankilatuomioiden pituuksista, erityisesti elinkautisvankien vapautumisesta. Aihe nousi kiivaaseen keskusteluun, kun ehdonalaiseen vapautettu elinkautisvanki ampui kolme ihmistä Porvoossa heinäkuussa 2010 (Porvoon ammuskelusta epäilty tuomittu murhasta 2010). Tällaiset tapahtumat nostavat ilmaan kysymyksen vankeustuomioiden vaikuttavuudesta. Voiko vankila ylipäättään kuntouttaa? Suomessa on asetettu tavoitteeksi olla Euroopan turvallisin maa vuonna 2015 (Turvallinen elämä jokaiselle 2008). Tämän tavoitteen saavuttamiseksi, rikollisuuteen tulee voida vaikuttaa.

Aloittaessani opintoni syksyllä 2009, en kuvitellutkaan tekeväni opinnäytetyötä rikosseuraamusalaan liittyen. Kiinnostukseni aiheeseen kuitenkin heräsi, kun tutustuin Kris Tampere ry:n toimintaan. Järjestön toiminnasta, arvoista ja tavoitteesta innostuneena, hain viimeiseen harjoitteluuni Kylmäkosken vankilaan. Rikollisuuteen vaikuttamisesta tuli unelmatyöni.

Harjoittelussa pääsin osallistumaan kädentaitoryhmän toimintaan, tein muun muassa muistikirjan alusta alkaen vankien opastuksella. Keskusteltuani ryhmän ohjaajan kanssa, muotoutui lopullinen opinnäytetyön aihe. Kädentaitoryhmä on toiminut Kylmäkosken vankilassa yli 15 vuotta, mutta sen merkitystä vangeille ei ole koskaan selvitetty.

Aihe on mielestäni ajankohtainen, sillä kertakäyttökulutuksen ohella, tai jopa sitä vastustamaan, ovat kädentaidot ja itse tekeminen nousseet muoti-ilmiöiksi. Käsityö- ja leivontablogit ovat lisääntyneet huimasti ja kansalaisopistot tarjoavat monennäköistä käsityökurssia. Esimerkiksi Kaukametsän opistolla voi harrastaa niin korutöitä, mosaiikkitöitä kuin punomista (Kaukametsän opisto 2012). Kädentaidot ovat ilmestyneet myös sosiaaliseen mediaan, sillä Facebookiin on luotu yli 75 000 tykkääjän Ihan itse tehty -ryhmä, jossa jaetaan reseptejä ja vinkkejä keittiössä hyödynnettäväksi (Ihan itse tehty 2012). Minulle aihe on tärkeä myös siksi, että asiakastyö on sosionomi (AMK) tutkin-

non kompetenssien ydinosaamista (Sosionomi (AMK) -tutkinto 2012) ja toiminnalliset menetelmät ovat itselleni yksi tärkeimmistä asiakastyön menetelmistä.

Opinnäytetyön toisessa luvussa kuvaan työn tarkoituksen ja tavoitteet. Kolmannessa luvussa esittelen rikosseuraamusalaa Suomessa sekä opinnäytetyön yhteistyökumppanin, Kylmäkosken vankilan. Neljäs luku avaa vankeuslakia ja viidennessä luvussa kuvaan kuntoutuksen käsitettä, toiminnallisia menetelmiä sekä Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmää. Kuudes luku keskittyy teoreettiseen viitekehukseeni, jonka jälkeen kuvaan opinnäytetyöni toteutusta ja tuloksia. Viimeisenä ovat johtopäätökset sekä pohdintani keskeisimmistä tuloksista ja koko opinnäytetyöprosessista.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tuoda esille Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmän merkitystä vankien kuntoutumisessa pedagogisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden kautta. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia tietoja, taitoja tai kokemuksia vangit ovat saaneet kädentaitoryhmästä ja kuinka he uskovat opittujen asioiden auttavan siviiliin palatessa. Yhtenä tavoitteena on myös saada vankien ääni kuuluviin kehitysehdotusten kautta ja näin arvokasta palautetta Kylmäkosken vankilalle. Opinnäytetyön tavoitteet ja teoreettinen viitekehys ovat johtaneet seuraavanlaiseen tutkimustehtävän asetteluun.

Mitä kädentaitoryhmä merkitsee vangeille nyt ja siviilissä?

Kädentaitoryhmä on vain yksi keino yrittää vaikuttaa rikollisuuteen. Vaikka rikollisuus ei yksin ryhmän avulla häviäkään, voiko ryhmä kuitenkin lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään ja näin edistää kyseistä vankeuslain täytäntöönpanon tavoitetta?

3 RIKOSSEURAAMUSALA SUOMESSA

3.1 Rikosseuraamuslaitoksen tehtävät ja organisaatio

Rikosseuraamuslaitos (Rise) on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva vankeusrangaitusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen. Sen tehtävänä on huolehtia osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää sekä myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2012.)

Rikosseuraamuslaitos aloitti toimintansa uutena viranomaisena 1.1.2010, kun aikaisemmin toimineet Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihoitolaitos yhdistyivät. Organisaatiouudistuksen myötä täytäntöönpanoprosessit virtaviivaistuivat ja tutkintavangin, tuomitun ja asiakkaan rangaistusajan suunnittelu sekä seuraamuksen toimeenpano muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. (Rikosseuraamuslaitos 2012.)

Valtakunnallisesti toimivan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö sijaitsee Helsingissä. Laitoksen perusyksiköitä ovat eri puolilla maata toimivat yhdyskuntaseuraamustoimistot, avovankilat ja suljetut vankilat. Suomi on jaettu kolmeen rikosseuraamusalueeseen väestö- ja vankimäärän mukaan. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen (ESRA) päätoimipaikka sijaitsee Helsingissä, Länsi-Suomen alueen (LSRA) Tampereella ja Itä- ja Pohjois-Suomen alueen (IPRA) Kuopiossa. Jokaisella rikosseuraamusalueella toimii arviointikeskus, johon lausuntotyö, tuomittujen arviointi sekä sen perusteella tehtävä rangaistusajan suunnittelu ja laitoksiin sijoittaminen on keskitetty. Hallintotyö on keskitetty aluekeskuksiin. Vankien terveydenhuollosta vastaa Hämeenlinnassa pääpaikkaansa pitävä terveydenhuoltoyksikkö. (Rikosseuraamuslaitoksen esite 2012.)

3.2 Vankila elinympäristönä

Matti Laine (2007, 301) määrittelee vankilan rikollisten massamittaiseen käsittelyyn erikoistuneeksi laitokseksi, ”taloksi”. Goffmanin (1997, 6.) mukaan vankila on totaalinen laitos, jonka saartavaa luonnetta symboloi este ulkomaailman kanssa käydyn sosiaa-

lisen vaihdon ja laitoksesta poistumisen tiellä – este, joka usein on osa laitoksen fyysistä koneistoa: lukitut ovet, korkeat muurit, piikkilanka, kalliot, vesi, metsät tai nummet. Vangin oikeutta huolehtia omista asioista ja tehdä omaa elämää koskevia valintoja on voimakkaasti rajattu eikä vankilassa voi juurikaan valita tiloja, joissa aikaansa viettää eikä ihmisiä, joiden kanssa elää (Granfelt 2008, 29).

Yksi vankilalle luonteenomainen piirre on yksitoikkoisuus: toimintoja ja ärsykeitä on niukasti. Vankilassa on usein harmaita ja paljaita seiniä, laitosmaisia käytäviä, koppimaisia huoneita ja karuja ulkoilualueita. (Haapasalo 2008, 240.) Toiseksi vangeilla ei juurikaan ole yksityisyyttä. Vangin on mahdollista soittaa vain tiettyinä, etukäteen anottuina ajankohtina, kirjesalaisuutta ei juuri ole eikä mahdollisuutta internetin käyttöön. Vankilan ulkopuolisten ihmissuhteiden ylläpitäminen on siis hankalaa.

Vaikka vankilaan joutuminen usein merkitsee syrjäytymiskiirteen syvenemistä entisestään ja vaikka ehdoton vankeusrangaistus on seuraamusjärjestelmän viimeinen vaihtoehto, voi vankila merkitä myös mahdollisuutta pysähtyä ja saada apua vaikean elämäntilanteen selvittelyyn (Granfelt 2008, 31). Modernin vankilan voidaankin katsoa syntyneen päämääränään nimenomaan rikoksentekejiin ja vankeihin vaikuttaminen (Laine 2007, 264).

3.3 Kylmäkosken vankila

Kylmäkosken vankila on Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluva 113-paikkainen suljettu vankila, jossa rangaistustaan suorittavat pirkanmaalaiset vankeus-, tutkinta- ja sakkovangit. Keskivankiluku vuonna 2011 oli 134 vankia. (Kylmäkosken vankila 2011.)

Kylmäkosken vankilassa vangeille tarjotaan monia erilaisia toimintoja. Päihdekuntoutus on mahdollista päihdekuntoutumisosastolla, erilaisten toimintaohjelmien ja kurssien kautta sekä yksilötyönä. Toimintaohjelmista Kylmäkosken vankilassa pyörii Kalterit Taakse, Antiriippuvuudet-inforyhmätoiminta, Cognitive Skills (CS) -ohjelma, Omaehtoisuuden muutoksen (OMA) -ohjelma, Suuttumuksen hallinta -ohjelma, Terve-kurssi sekä vapautteen valmentava Vapari-kurssi. Työtoiminta on työliikkeellä tehtävää alihankintatyötä, sellityötä ja kiinteistöhuoltoa. Lisäksi vankeja osallistuu vankilan sisällä tehtä-

viin töihin, kuten siivoukseen ja tiskaamiseen. Vankien on myös mahdollista suorittaa atk-kursseja, peruskoulun ja lukion kursseja, etäopintoja sekä talouskoulun Portti-koulutus. (Kari & Myllylä 2011.) Kädentaitoryhmä pitää sisällään paja- ja kutomotyöt ja myös tutkintavangeilla on mahdollisuus pajatyöhön omassa pajassaan.

Kylmäkosken vankilassa vangeilla on mahdollisuus osallistua erilaisiin liikuntaryhmiin, kirjastopalveluihin, musiikkiryhmään, konsertteihin ja teatteriesityksiin. Yksilökohtaista keskusteluapua tarjoaa pastori ja psykologi. Perhetyötä tehdään perheleirien ja perheta-
paamisten muodossa ja sosiaaliasioita hoitavat sosiaalityöntekijä sekä sosiaalityön erityisohjaaja. Rikosseuraamusesimiehet vastaavat rangaistusajan suunnitelmien toteuttamisesta, tarkentamisesta ja korjaamisesityksistä. (Kari & Myllylä 2011.)

4 VANKEUSLAIN MUKAINEN TOIMINTA

Yksi tärkeimmistä rikosseuraamusalaa ohjaavista laeista on vankeuslaki. Vankeuslain-säädännön kokonaisuudistus tuli voimaan vuonna 2006 ja sen tavoitteena oli tehostaa vankeuden vaikuttavuutta, tärkeimpänä välineenä yksilöllisesti suunniteltu vankeusprosessi (Mohell, 2011). Vankeuslain (767/2005) 8 luvun mukaan vankilan järjestämisen tai hyväksymisen toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä ja tukemalla vangin päihdeetöntä elämäntapaa. Lain käsittämä toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja. Vanki on velvollinen vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan ja vangille on annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman toteutumista edistävässä toiminnassa. (Vankeuslaki 767/2005, 8 luku 1–3§.)

Vankeuslaki (767/2005) edellyttää, että vanki on sijoitettava toimintaan rangaistusajan suunnitelma, vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus huomioon ottaen. Rangaistusaikana tehtävä työ on vangin työtaitoa ylläpitävää ja työllistymistä edistävää ammattityötä tai kuntouttavaa, vangin työkykyä ja valmiuksia parantavaa valmentavaa työtä. Vangille voidaan antaa lupa varsinaisena työaikana tehdä työtä tai osallistua työharjoitteluun vankilan ulkopuolella. Osallistumisvelvollisuuden täyttämiseksi vangin on myös mahdollista tehdä omaan lukuunsa vankilassa sellaista hyväksyttävää työtä, joka soveltuu vankilassa tehtäväksi. (Vankeuslaki 767/2005, 8 luku 4–7§.)

Vanki voi osallistua vankilassa tai sen ulkopuolella järjestettävään koulutukseen ja vangin opintoja on ohjattava ja tuettava sekä opiskelumenestystä seurattava. Vangille, joka ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää, on annettava tilaisuus sen suorittamiseen. Vanki, jolla on päihdeongelmia, voidaan sijoittaa määräajaksi vankilan ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Vangille voidaan myös antaa lupa osallistua vankilan ulkopuolella riittävän valvonnan alaisena vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan, joka tukee vangin kuntoutumista, yhteyksiä ja sijoittumista yhteiskuntaan. (Vankeuslaki 767/2005, 8 luku 8–9§.)

5 TOIMINNALLISET MENETELMÄT VANKILASSA

5.1 Kuntoutuksen käsite ja toiminnalliset menetelmät

Kuntoutus on sanana hyvin moniselitteinen, ja sillä voidaan ymmärtää hyvin monenlaisia asioita ja toimintoja. Kuntoutusajatus vankilassa voidaan kuitenkin määritellä lyhyesti: sillä tarkoitetaan kaikkia niitä toimintoja, joilla rankaisemisen aikana yksittäiseen rikoksentekijään pyritään vaikuttamaan siten, että ne vähentäisivät hänen taipumustaan syyllistyä uusiin rikoksiin ja lisääisivät hänen mahdollisuuksiaan elää yhteiskunnan hyödyllisenä kansalaisena. (Laine 2007, 263–264.)

Vankeuslaki (757/2005) määrittelee vankeuden täytäntöönpanon tavoitteeksi ”lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen vankeusaikana”. Mohellin (2011) mukaan vankeuslain tavoitteena on lisätä vankien osallistumista aktiiviseen ja hyödylliseen toimintaan, kuten työhön, opiskeluun, uusintarikollisuusriskiä vähentäviin toimintaohjelmiin ja päihdekuntoutukseen.

Toimintaohjelmien ja päihdekuntoutuksen lisäksi vankiloissa toteutetaan monenlaista sosiaalista kuntoutusta ylläpitävää toimintaa, jonka ensisijainen tavoite ei ole uusintarikollisuuteen vaikuttaminen vaan toiminnan tavoitteena voi olla esimerkiksi vangin arkielämän taitojen ylläpitäminen, työelämävalmiuksien parantaminen ja vapautteen valmentaminen (Knuuti 2011).

Toiminnalliset menetelmät osana kuntoutusta voidaan nähdä erilaisina luovina ja elämyksellisinä vuorovaikutuksen välineinä. Ihminen ilmaisee itseään monesti paremmin tekemällä jotain, jolloin kuuntelijan on opittava kuuntelemaan myös tätä kieltä: luovaa ja elämyksellistä toiminnan kieltä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 286.) Leikkimisen, luomisen ja aikaansaamisen ilo ovat tuttuja arkikielen käsitteitä, joissa tunnustetaan uuden oppimisen, löytämisen ja aikaansaamisen tuottama ilo. Mielihyvän ja ilon kokemuksilla on vahva yhteys psyykkiseen hyvinvointiin. (Rankanen, Hentinen & Mantere 2007, 196.) Käsityö onkin usein innovatiivista eli luovaa toimintaa ja se voi olla tekijälleen myös henkistä pääomaa. Keskeistä käsityön prosessissa on vastavuoroisuus. Luova

toiminta on tyypillisesti avointa ongelmanratkaisua ja tekeminen omin käsin, kokemus työn hallitsemisesta, kasvattaa itsetuntoa. (Vähälä 2003, 12, 17–18.)

Suomessa on käytetty toiminnallisia menetelmiä vankiloissa muun muassa vankilateatterin muodossa. Vuonna 2009 kahdeksan Vanajan vankilan naisvankia teki Suomen vankeinhoidon historiaa käsikirjoittamalla ja esittämällä Punahilkka-satuun perustuvan näytelmän Hämeenlinnan kaupunginteatterissa. Käsikirjoitus syntyi ryhmätyönä ja siihen punottiin omia kokemuksia: naiset tutkivat ja työstivät samalla oman elämänsä keskeneräisiä asioita. Vankilateatterin tekeminen kehittää vankien itseilmaisua ja vuorovaiikutustaitoja, antaa rohkeutta sekä tuo vastuuta omasta ja koko ryhmän suorituksesta. Näyttämöllä esiintyessään naiset saivat takaisin palan omanarvontuntoaan ja tulivat näkyviksi ihmisinä, eivät vankeina. Punahilkka-näytelmä sai jatkoa, kun tammikuussa 2011 seitsemän Vanajan vankilan naisvankia esitti näytelmän Kuningas Lear – Veljeni kuningas Helsingissä KokoTeatterissa. Näytelmien ohjaaja Hannele Martikainen toivookin teatterin vakiintuvan vankiloihin kuntouttavaksi toiminnaksi, sillä se on edullista ja vaikuttavaa: taiteen synnyttämät kokemukset valmistavat vankia vapauteen ja ehkäisevät laitostumista. (Vankilateatteri voimauttaa 2012.)

5.2 Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmä

Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmä on toiminut yli 15 vuotta, josta yli 10 vuotta ryhmää on vetänyt ohjaaja Pirkko Salmi. Kädentaitoryhmä muodostuu neljästä eri pisteestä: itse pajasta, tutkintavankiosaston Kutomosta ja vaatehoituhuoneesta sekä työliikkeellä olevasta verhoilutoiminnasta. Haastattelujen tekemisen aikaan, syyskuussa 2012, ryhmässä oli kahdeksan aktiivista osallistujaa. (Salmi 2012.)

Pajalla tehdään kirjoja, albumeita ja kortteja, ommellaan lakanoita ja kangaslaukkuja sekä tehdään kankaanpainantaa niin t-paitoihin kuin itse ommeltuihin tuotteisiin. Pajalla on mahdollista tehdä koruja ja mosaiikkitoita ja siellä hoidetaan myös talon sisäisiä korjauksia, kuten verhojen ja sellimattojen korjauksia sekä vankien siviilivaatteiden korjauksia. Tutkintavankiosastolla olevalla Kutomolla kudotaan mattoja ja tehdään hopea-, pronssi- ja messinkikoruja. Samalla osastolla olevassa vaatehoituhuoneessa työskentelee yksi vanki, joka tekee kirjoja, kortteja, tauluja ja muistilehtiöitä. Vankilan työliikkeellä on yhdet kangaspuut ja mahdollisuus huonekalujen verhoiluun. (Salmi 2012.)

KUVA 1: Hopeakorun tekoa Kutomolla (Kuva: Johanna Vällilä 2012)

Ryhmän tarvitsemat materiaalit ohjaaja tilaa tukuista tai hakee itse kaupoista, mutta materiaaleja saadaan myös lahjoituksina. Kirjoja ja kortteja tehdään paljon kierrätysmateriaaleista ja matonkuteita revitään muun muassa vanhoista lakanoista. Kaikki tuotteet tehdään myyntiin ja muun muassa erilaiset firmat sekä urheiluseurat tekevät paitatilauksia vankilalle. Valtaosan tuotteista ostavat kuitenkin vangit itse ja myös henkilökunnasta on tullut vankka asiakasryhmä. Kädentaitoryhmä ei kuitenkaan tuota voittoa, sillä tarvikkulujen lisäksi ryhmässä työskenteleville vangeille maksetaan toimintarahaa 4,90 euroa päivässä. Näin ollen kädentaitoryhmä on kuntouttavaa työtoimintaa. (Salmi 2012.)

KUVA 2: Kierrätysmateriaaleista tehtyjä minikirjoja (Kuva: Johanna Vällilä 2012)

Tekemällä oppiminen on suuressa roolissa. Salmen (2012) ohjenuora vangeille onkin ”Ei haittaa, jos menee väärin”. Erityisen tärkeäksi tekemällä oppiminen nousee ulkomaalaisten vankien kanssa. Kaikki Kylmäkosken vankilan vangit eivät puhu suomea, jolloin elekieli ja esimerkin näyttäminen ovat ainoa kommunikoinnin väline. Myös palautteen antaminen on tärkeää, sillä moni vanki on saanut ainoastaan negatiivista palautetta elämänsä aikana. ”Palautetta täytyy antaa, mutta rakentavasti”, (Salmi 2012). Tekemisen ohessa puhumisella on suuri merkitys ja ryhmässä on käsitelty muun muassa avioliiton ikäeroja ja lasten syntymiä. Ohjaaja pitääkin ryhmän sosiaalista ulottuvuutta tärkeänä työn ohessa. (Salmi 2012.)

Vaikka työtä ei ole tarjota kaikille halukkaille, vaihtuvuus ryhmässä on suhteellisen nopeaa. Lähes joka viikko ohjaaja opettaa jollekin uutta asiaa. Osa hyvistä työmiehistä jatkaa kuitenkin nopeasti rikosseuraamusjärjestelmässä eteenpäin, jolloin he eivät voi opettaa uusia tulokkaita. Oman työnsä hyvin oppineet vangit ovatkin kullannarvoisia ohjaajalle, sillä he voivat opettaa uusia ryhmän jäseniä ja saada näin hieman vastuuta ryhmässä. (Salmi 2012.)

6 SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN

6.1 Sosiokulttuurisen innostamisen synty

Sosiokulttuurinen innostaminen on syntynyt sekä käsitteenä että toimintana Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen. Demokraattiset arvot olivat jääneet sodan jalkoihin ja ranskalaiset kokivat välttämättömäksi niiden elvyttämisen. Tämä tapahtui työväestön kouluttamiseen ja vapaa-ajan toimintaan keskittyneen *éducation populaire* -liikkeen kautta. Varsinaisena ammattina innostaminen syntyi 60-luvun lopulla, jolloin myös Unesco otti käsitteen omakseen. Sen myötä toiminta alkoi levitä Euroopassa ja Kanadassa ja myöhemmin Latinalaisessa Amerikassa, sielläkin *educación popular* -liikkeen kautta. (Kurki 2000, 11–12.)

Innostamisen selvää syntyhetkeä on kuitenkin mahdoton määritellä, sillä sitä on ollut aina. Jo Platon on ollut omalla tavallaan innostaja, kuten myös kreikkalaiset ja roomalaiset poliittiset kiihottajat, agitaattorit. Keskiajan trubaduurien yksi tehtävä oli innostaa ristiretkille, samoin teatteriseurueiden merkitys innostamisen historiassa on ollut tärkeä. Varsinainen tietoinen ammatillinen innostaminen syntyi välttämättömänä vastauksena yhteiskunnan tarpeeseen. Teollistuminen toi mukanaan työttömyyttä, mutta myös lisääntyneitä vapaa-aikaa ja kulttuuriteollisuuden kehittymistä. Työn luonne muuttui, ja luovuudelle syntyi uusia mahdollisuuksia. Ihmisten lisääntynyt vapaa-aika soi mahdollisuuden rentoutumiseen ja persoonalliseen kehittymiseen. Kaupungistuminen toi mukanaan yksinäisyyttä ja juurettomuutta, mutta loi samalla pohjan uudentalaiselle kommunikaatiolle. (Kurki 2000, 12–13.)

Innostaminen on siten syntynyt länsimaisen sivilisaation sisäisestä kriisistä, muutoksen kriisistä, joka ulottuu kaikille yhteiskunnallisen elämän alueille. Muutoksen kriisiin liittyy kuitenkin innostamisen kannalta myönteisiä tekijöitä. On syntynyt suuri kirjo kasvatuksellisia ilmiöitä, jotka ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat edelleen sosiokulttuurisen innostamisen syntyyn ja kehitykseen. Toisaalta puhutaan jatkuvasta ja elinikäisestä kasvatuksesta ja koulutuksesta ja toisaalta korostetaan kansojen omasta perinteestä nousevia kasvatuksellisia sisältöjä. Samalla on huomattu kasvatuksellisten ja koulutuksellisten järjestelmien ja ympäröivän todellisuuden välinen epätasapaino. Tähän ongelmaan on

pyritty vastaamaan luomalla erilaisia kasvatuksellisia ja koulutuksellisia vaihtoehtoja. (Kurki 2000, 13.)

Myös Suomessa on aina ollut innostamista, vaikka sen historiaa ei kuitenkaan ole tutkittu. Runonlaulu- ja arkkiviisuperinne on vanhin innostamisen muoto, mutta myös erilaiset sadonkorjuu- ja muut juhlat sekä leikit ja tarinat liittyvät samaan historiaan. Suomessa on paljon toimintaa, joka sopii arvioitavaksi juuri innostamisen kehyksessä. Esimerkiksi suomalaisen nuorisotyön voidaan nähdä olevan perinteiltään sosiaalipedagogista innostamista. Myös elämypedagogiikan ja seikkailukasvatuksen yhteydet innostamiseen ovat ilmeiset. Suomessa innostaminen on löytänyt tiensä virallisiin kulttuuripoliittisiin linjauksiin ja suomalaisessa aikuiskasvatuksessa korostetaan yhä enemmän ihmisten arkipäivän kokemusten merkitystä – elämänikäistä arkipäivän ympäristöissä tapahtuvaa oppimista. 'Sosiaalisen oppimisen' on sanottu soveltuvan jopa aikuiskasvatuksen uudeksi peruskäsitteeksi. Silti innostamisen perinteen etsiminen suomalaisesta sosiaali- ja kasvatustyöstä tarvitsee perusteellista tutkimustyötä. (Kurki 2000, 10, 16, 32.)

6.2 Sosiokulttuurisen innostamisen käsitteet ja tavoitteet

Kinnunen, Penttilä, Rantala, Salonen ja Tervo (2003) määrittelevät innostamisen elämän antamiseksi, toimintaan motivoitumiseksi, suhteeseen asettumiseksi ja yhteisön puolesta toimimiseksi. Kurjen (2000, 19) mukaan innostaminen sanana (*animation, animación*) tulee latinankielisestä sanasta *anima*, joka tarkoittaa elämää, elähdyttämistä. Käsite voidaan johtaa myös sanasta *animus*, jolloin yhteys motivaatioon ja liikkeeseen on ilmeinen. Käsitteellä on siis eräänlainen kaksoismerkitys – toisaalta antaa elämä ja toisaalta asettua suhteeseen. Määritelmiä on monia, mutta kaikkien ytimessä on ajatus siitä, että innostaminen on tapa elähdyttää ihmisten herkistymisen ja itse toteutuksen prosessia. Sen on tarkoitus herättää ihmisten tietoisuutta, organisoida toimintaa ja saada ihmiset liikkeelle. Innostamisen avulla edistetään sosiaalista kommunikaatiota, lisätään ihmisten välistä vuorovaikutusta ja pyritään parantamaan ihmisten elämän laatua. (Kurki 2000, 19.)

Innostaminen on pohjimmiltaan kasvatuksellista toimintaa. Sen tavoitteena on auttaa ihmisten sosiaalista kasvua, sosiaalisen tietoisuuden heräämistä ja lujittumista sekä sosiaalista sitoutumista. Innostamisen avulla vahvistetaan solidaarisuuden henkeä yksilöi-

den ja ryhmien välillä ja tuetaan ihmisiä itse osallistumaan yhteisöjensä kehittämiseen. Innostamisen yhteydessä kasvatus ymmärretään ihmisten auttamiseksi toteuttamaan itseään ja elämään täydesti kaikilla olemassaolon tasoilla. Ihminen elää elämäänsä tekemällä, oppimalla ja suunnittelemalla. Hän rakentaa joka päivä oman elämänsä ja oman yhteisönsä projektia vuorovaikutuksessa sosiaaliseen, kulttuuriseen ja luonnon ympäristöön. (Kurki 2000, 41–42.)

Sosiokulttuurinen toiminta on kasvun, tiedostamisen, osallistumisen ja luovuuden liikettä. Liikettä, jonka tarkoituksena on tukea ja saada esiin niitä kykyjä, jotka ovat heikkoina ja tiedostamattominakin olemassa. Se on myös tekemällä oppimista. Siksi pelkkä päämäärä ei riitä, vaan tarvitaan myös jokin tekemisen muoto. Sosiokulttuurinen toiminta motivoi, herättää, vahvistaa ja koordinoi yksilön kykyjä ja voimia ja sen tavoitteena on yksilöllinen ja yhteisöllinen kehitys, joka tulee aloitteellisuutta, asioiden täytäntöönpanoa, itsenäistä toimintaa ja vastuuntuntoa. (Kinnunen ym. 2003.)

Innostamisessa, ja koko sosiokulttuurisessa toiminnassa, on aina mukana kolme ulottuvuutta: pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Persoonana on pedagogisen ulottuvuuden ytimessä ja kasvatuksellisen toiminnan avulla tavoitellaankin ihmisen persoonallista kehittymistä, oman vastuun tiedostamista, herkistymistä ja motivaation heräämistä. Sosiaalinen ulottuvuus puolestaan keskittyy ryhmään. Se tuo ihmisiä yhteen ja ihmisten osallistuminen ja sen avulla integroituminen ryhmään on keskeisessä asemassa. Kulttuurisen ulottuvuuden tavoitteena on erityisesti ihmisen luovuuden ja ilmaisun kehittyminen. (Kurki 2010, 188.)

Ranskalainen Gillet (1995, 44–48, 82–157 mukaillen) esittää innostamisessa seitsemän elementtiä. Ne voivat esiintyä sekä innostamisen kylmässä, teknisessä maailmassa, jossa pyritään vaikuttamaan vain sosiaalisen epätasa-arvon seuraamuksiin, ei syihin, sekä innostamisen kuumassa, käsitteellisyyteen perustuvassa maailmassa, jossa innostaminen on ennen kaikkea osallistumista, elämistä ryhmässä, ja se suuntautuu ihmisen jokapäiväiseen elämään.

1. Tekeminen. Kylmässä maailmassa tekeminen on lähinnä erilaisia aktiviteetteja, puuhastelua, jolloin mielenkiinnon keskiössä on teknisesti hyvin toimivien menetelmien etsiminen. Toimintaa hallitsee kunkin osallistujan henkilökohtaiset intressit. Kuumassa maailmassa toiminnan motiivina on solidaarisuus ryhmää kohtaan ja sen tavoitteena on tietoisuuden herääminen, tilanteeseen tarttuminen ja

muutoksen aikaansaaminen. Kyse on kokemuksellisesta tai ongelmaperusteisesta oppimisesta.

2. Osallistujat. Kylmässä maailmassa osallistujat ovat pelkästään järjestelijöitä ja asiamiehiä, jotka ottavat kuuliaisesti vastaan hierarkkiset käskyt. Opettaminen on avaintermejä. Kuumassa maailmassa osallistujat ovat todellisia toimijoita, jotka toteuttavat vastuullisesti luomisen tehtävää. Avaintermejä ovat tiedostaminen ja kokemuksellinen oppiminen.
3. Aika. Kylmässä maailmassa aikaulottuvuudella tarkoitetaan laskelmoidun ohjelman läpikäymistä. Lista on usein varsin yleisluontoinen ja sopii sovellettavaksi monissa tilanteissa. Kuumassa maailmassa aikaulottuvuus on vuorovaihtukseen perustuva prosessi, joka on selkeästi tulevaisuuteen suuntautuva. Ihmiset itse ovat alusta alkaen mukana projektin rakentamisessa.
4. Instituutio. Kylmässä maailmassa innostamista toteutetaan olemassa olevien, säädelyjen ja jäykkien instituutioiden puitteissa, kun taas kuumassa maailmassa muokataan ja rakennetaan uusia institutionaalisia suhteita ja käytäntöjä ja vanhojen instituutioiden naamiot paljastetaan.
5. Sosiaalinen suhde. Kylmän maailman sosiaalisia suhteita luonnehtii selkeästi säädely ja suunniteltu integraatio vallitsevaan yhteiskuntaan, sosialisatio. Kuumassa maailmassa sosiaalisia suhteita luonnehtii sosiaalisuus siten, että ihminen ymmärretään ainutlaatuisena persoonana yhteisössään. Sosiaalisissa suhteissa korostuu spontaanisuus ja luonnollinen vapaaehtoisuus, rakennetaan aitoa yhteisöä.
6. Strategia. Kylmässä maailmassa strateginen suunnittelu perustuu passiivisuuteen ja yhteisymmärrykseen sekä rakentuu jo olemassa olevien jäykkien rakenteiden pohjalle. Kuumassa maailmassa uskotaan muutoksen mahdollisuuteen, joka nousee konfliktien pohjalta ja herättää yhteisöön kohdistuvaa kriittistä tietoisuutta. Konfliktin jännite on sosiaalisen muutoksen dynaaminen voima.
7. Filosofia. Kylmän maailman toiminnan pohjana oleva filosofia ymmärtää käytännön sellaisena toimintana, jossa suuntaudutaan jo olemassa olevan säilyttämiseen, status quohon. Kuuman maailman filosofinen näkemys käytännöstä sisältää sekä jatkuvan vuoropuhelun teorian ja toiminnan välillä että ”luomisen ulottuvuuden”, joka perustuu tietoon paremmasta. Käytäntö avaa autonomisen näkemys sosiaaliseen elämään: ihmiset ovat vapaita, kykeneviä ottamaan itse vastuuta teoistaan. (Kurki 2000, 67–76.)

6.3 Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa

Vankila on yhteisö, jossa sosiokulttuurinen toiminta kuuluu kaikille, jokaiselle työntekijälle. Se on vankien ja työntekijöiden yhteisöllinen, kollektiivinen tehtävä, jossa myös yhteiskunnalla on oma osansa. Sellaisten arvojen, kuten oikeudenmukaisuuden, säädyllisyyden, humanisuuden ja sivistyneisyyden tavoittelun tulisi olla osa jokaisen rangaistuslaitoksen itseymmärrystä. Vankilassa toteutettavia toimintojakaan ei saisi arvioida vain vaikuttavuuden ja tehokkuuden näkökulmasta. Ihmisiä pitää ja on mahdollista auttaa. (Kurki 2010, 168–170.)

Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa voidaan määritellä vangin kasvun ja kehityksen tukemiseksi ja sellaisen syvän muutoksen aikaansaamiseksi hänen todellisuudessaan, että hän löytää itsestään uusia, tuntemattomia ominaisuuksia ja mahdollisuuksia. Hän oppii uusia asioita ja kehittää itsessään sellaisia kykyjä, jotka ovat hyödyllisiä tulevaisuudessa ja samalla auttavat häntä välttämään rikoksia ja olemaan palaamatta vankilaan. (Kurki 2010, 183.)

Inhimillisen myötätunnon ja tieteellisen käytännön tulee kohdata, sillä molemmat ovat välttämättömiä rikollisten kanssa työskenneltäessä. Inhimillinen arvokkuus, ihmisen tapa käyttäytyä ja elää, liittyy hänen suhtautumiseensa maailmaan ja niiden arvokkaiden arvojen omaksumiseen, joiden pohjalta ihminen kohtelee toisia ihmisiä heitä vahingoittamatta. Yhtä tärkeää on myös suhtautuminen omaan itseen. Itsekunnioitus ja oman arvon ainutlaatuisuuden ymmärtäminen ovat oleellisia asioita. Arvokkuuteen kuuluu, että ihminen ei edes halua elää vastoin eettistä koodistoaan. Kuntoutuksesta onkin apua vain silloin, kun ihmisen luonne ei salli hänen toteuttaa antisosiaalisia taipumuksiaan. Se ei kuitenkaan ole helppoa, sillä vangit ovat joutuneet usein elämäänsä heidän arvokkuuttaan tuhoavassa ympäristössä, jota myös vankila laitoksena edustaa. (Kurki 2010, 170.) ”Inhimillistä yhteiskuntaa ei voi rakentaa epäinhimillisellä tavalla” (Kinnunen ym. 2003).

Sosiaalinen pätevyys ei ole helppo eikä helposti määriteltävä asia. Usein sillä tarkoitetaan lähinnä niiden taitojen omaksumista, joiden avulla ihminen integroituu vallitsevaan yhteiskuntaan lakeineen ja normeineen. Vangeilla saattaa kuitenkin olla varsin paljon sosiaalista pätevyyttä, mutta kyseiset taidot auttavat heitä ensisijaisesti integroitumaan omaan vankiyhteisöönsä ja alakulttuuriinsa. Jos tavoitteena on vankien pro sosiaalisen

käyttäytymisen kehittyminen, tarvitaan uutta asennoitumista, ajattelua ja pedagogista orientoitumista, jotta opittaisiin uudenlaisia tapoja. Jos kuntoutusohjelmissa keskitytään ”pahojen tapojen ja taipumusten” poiskitkemiseen, ohjelmat eivät onnistu. Oleellista on löytää se hyvä, joka jokaisessa ihmisessä on, vaikkakin joskus varsin kätkettynä. (Kurki 2010, 171.)

Sosiokulttuurinen toiminta vankilassa on kuitenkin vaikeaa, sillä se on monin tavoin ehdollistettua. Mahdollisuudet ovat varsin rajalliset. Suurin ehdollistava tekijä on asenteet – ei olla valmiita tukemaan tällaista toimintaa. Kontrollin ja turvallisuuden ensisijaisuutta on vaikeaa kääntää kasvatuksen ja kulttuurin ensisijaisuudeksi. Myös resurssit ovat rajalliset ja vankiloiden rakenteelliset puitteet usein esteenä innostamisen toiminoille. (Kurki 2010, 173.)

Valvontahenkilökunnan työ luo perustan kaikelle toiminnalle ja se, miten vankeja näissä tilanteissa kohdellaan, kertoo arvostuksesta tai sen puutteesta. Ilmapiiiriin vaikuttaa suuresti vartijoiden taito ja halu nähdä vangit yksilöinä – ei pelkästään rikollisina, joita tulee valvoa. (Granfelt 2008, 39.) Vartijat ovatkin keskeisessä asemassa sosiokulttuurisen innostamisen onnistumiselle vankilassa. He ovat päivittäisessä, tiiviissä vuorovaikutuksessa vankien kanssa ja tuntevat vangit parhaiten. Asia ei kuitenkaan ole yksinkertainen, sillä vartijat muodostavat oman yksikkönsä, jonka piirteet ja asenteet helposti vaikeuttavat innostamisen kaltaista toimintaa. Heillä ei ole riittävästi koulusta innostamisen toiminnalle ja vanhat vankeinhoidon käsitteet ovat lähes vastakkaisia innostamisen käsitteille. Lisäksi vangin ja vartijan välinen suhde saattaa olla vastakkainasettelun johdosta ristiriitainen. Vartijoiden työ lieneekin vankilan vaikein, sillä kaiken muun ohella, vartijat joutuvat kohtaamaan henkilökohtaista turvattomuutta, ja sen vuoksi he saattavat kokea sosiokulttuurisen innostamisen uhkana vankilan sisäiselle järjestykselle. (Kurki 2010, 202.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja ajatus siitä, että todellisuus on moninainen. Kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on löytää tai paljastaa tosiasioita jo tiedossa olevien väittämien todentamisen sijaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157.)

Koska tavoitteena on ymmärtää yksilön henkilökohtaista kokemusmaailmaa, opinnäytetyöhöni liittyy myös fenomenologia. Fenomenologiassa tutkitaan kokemuksia, jotka voidaan laajasti käsittää ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa, maailmaan jossa hän elää. Kokemus muotoutuu merkitysten mukaan ja nuo merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen varsinainen kohde. (Laine 2001, 26–27.) Opinnäytetyöni on siis tulkinnallinen eikä sen tuloksia voi yleistää.

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu sekä havainnointi. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Teemahaastattelulla sain kuitenkin itse vaikuttaa siihen, minkä teemojen ympärillä haastattelussa pyöritään. Teemat ovat rajattuja, mutta haastateltavalla on aikaa pohtia asioita rauhassa. Havainnointia voidaan käyttää tarkkailtaessa sekä käyttäytymistä että kielellisiä ilmaisuja. Menetelmän avulla voidaan tavoittaa sellaisia käyttäytymismuotoja, joista tutkittavat eivät halua kertoa. Erityisen hyvin observointi soveltuu vuorovaikutuksen analyysiin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 37–38.)

7.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyötäni varten haastattelin kuutta Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmään osallistuvaa vankia. Haastateltavat olivat olleet toiminnassa mukana yhdestä viikosta 19 kuukauteen. Haastattelin jokaista vankia yksitellen ja haastattelut kestivät muutamasta minuutista noin 40 minuuttiin, riippuen vangin taidoista ja halusta ilmaista itseään sa-

nallisesti. Myös aika, jonka haastateltava oli ollut ryhmän jäsenenä, vaikutti osittain haastattelun pituuteen. Keskimäärin haastattelut kestivät noin 20 minuuttia. Haastattelut suoritin Kylmäkosken vankilassa havainnointia edeltävänä päivänä. Nauhoitin haastattelut sanelimelle haastateltavan suostumuksella, mikä mahdollisti aktiivisen kuuntelemisen. Jälkikäteen litteroin eli kirjoitin haastattelut auki. Näin aineisto pysyi mahdollisimman luotettavana, sillä merkityksiä tutkittaessa, haastattelijan omien muistiinpanojen varassa olevassa aineistossa on mielestäni suuri riski johdatteleville tulkinnoille.

Käytin kaikissa haastatteluissa samaa teemahaastattelurunkoa (liite 1). Haastattelurunko muodostui taustatietojen lisäksi teemoista, jotka olin muodostanut teoriani, sosiokulttuurisen innostamisen, pohjalta. Teemoiksi valikoituivat sosiokulttuurisen innostamisen ulottuvuudet, pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Osa haastateltavista vastasi kysymyksiin avoimesti ja yksityiskohtaisesti kertoen. Sain kuulla monista opinnäytetyöni kannalta merkityksettömistä asioista, mutta iloitsin onnistuessani luomaan heille turvallisen haastatteluympäristön. Osa taas vastasi jokaiseen kysymykseen suppeasti yhdellä lauseella.

Havainnoinnin suoritin haastattelujen jälkeisenä päivänä. Havainnointini oli osallistuvaa havainnointia, sillä toimin aktiivisessa vuorovaikutuksessa vankien kanssa. Kiersin eri pajoilla ohjaajan mukana, seurasin vankien toimintaa ja kyselin heiltä asioita työn ohessa. Tavoitteeni oli kiinnittää huomio erityisesti sosiaalisiin tilanteisiin, niin vankien keskinäiseen vuorovaikutukseen kuin ohjaajan ja vankien väliseen vuorovaikutukseen. Halusin selvittää, toteutuiko itse toiminnassa vankien haastatteluissa antama kuva ryhmähengestä.

Opinnäytetyötä varten haastattelin myös kädentaitoryhmän ohjaajaa Pirkko Salmea. Haastattelu oli vapaamuotoista keskustelua, jossa Salmi kertoi minulle ryhmästä ja tein hänelle tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Ydinkohdat kirjoitin itselleni muistiin. En halunnut tehdä valmiita haastattelukysymyksiä tai nauhoittaa haastattelua, jotta pystyimme keskustelemaan pajoja kiertäessämme. Näin asiat tulivat ilmi työn ohessa ja osasin itsekin kohdistaa kysymyksiä nähdessäni toimintaa käytännössä. Koska ohjaajaa haastatelllessani kyse ei ollut merkityksistä eikä kokemuksista, koin muistiinpanojen tekemisen riittävän luotettavaksi: ryhmää koskevissa faktoissa riski muistiinpanojen johdattelevuudelle ei ollut mielestäni suuri.

7.3 Aineiston analyysi

Opinnäytetyöni aineisto muodostuu kuudesta auki kirjoitetusta teemahaastattelusta, havainnoinnin perusteella tekemistäni muistiinpanoista sekä ohjaajan haastattelun muistiinpanoista. Koska tutkimusmenetelmäksi olin valinnut teemahaastattelun, olin kysymyksiä laatiessani jo teemoitellut aineiston pedagogiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen. Vaikeuksia minulle tuotti ohjaajan merkitystä käsittelevän kysymyksen teemoittelu, sillä itse ajattelin ohjaajan roolin liittyvän kulttuuriseen ulottuvuuteen luovuuden ja ilmaisuuden kehittymisen edistäjänä. Vastauksia analysoidessani ohjaajan merkitys liittyi kuitenkin muutamalla haastateltavalla sosiaaliseen ulottuvuuteen.

Aineiston analyysitavaksi valitsin teorialähtöisen sisällönanalyysin. Aineiston analyysiä ohjaa valmis, aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys ja tutkimuksen teoreettisessa osassa on hahmotettu valmiiksi kategoriat, joihin aineisto suhteutetaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99–100). Tässä työssä kehyksenä toimivat sosiokulttuurisen innostamisen ulottuvuudet. Teorialähtöisessä analyysissä päättelyn logiikka on yleensä deduktiivinen, yleisestä yksittäiseen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 100).

Aineiston analyysi alkoi haastattelumateriaalin litteroinnilla, jonka jälkeen teemoittelin aineiston teemahaastattelun mukaisiin teemoihin. Analyysin aloitin merkitsemällä teeman väreittäin. Levitin auki kirjoitetut haastattelut pöydälle ja valitsin kullekin teemalle oman värin: pedagoginen ulottuvuus punaisella, sosiaalinen ulottuvuus sinisellä ja kulttuurinen ulottuvuus keltaisella. Yliviivasin haastatteluista kunkin teeman vastaukset omilla väreillään. Lisäksi merkitsin haastateltavien antamat kehitysehdotukset vihreällä. Aineiston läpikäyminen väreillä korostamalla auttoi minua jäsentämään aineistoa teoriani näkökulmasta.

Jäsentämisen jälkeen vertailin jokaisen teeman alla olevia vastauksia. Vastauksista löytyi yhtäläisyyksiä, mutta myös selviä eroja. Koska tutkimustehtäväni oli tutkia merkityksiä, vastausten eroavaisuudet olivat ymmärrettäviä. Merkitykset ovat intersubjektii-visia eli subjekteja yhdistäviä ja erilaisissa kulttuuripiireissä elävät ihmiset luovat asioille erilaisia merkityksiä (Laine 2001, 28).

7.4 Tutkimusetiikka

Lähtökohtana tutkimuksessa tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan antamalla ihmisille mahdollisuus päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 25.) Opinnäytetyössäni kaikki haastateltavat osallistuivat haastatteluun vapaaehtoisesti. Lähetin viikkoa ennen haastatteluja kädentaitoryhmän ohjaajalle tiedotteen haastatteluista (liite 2), jotta hän pystyi välittämään tiedon ryhmässä mukana oleville vangeille. Jokainen haastateltava allekirjoitti kirjallisen suostumuksen haastatteluun sekä luvan käyttää tekemiensä töiden kuvia opinnäytetyössäni (liite 3).

Tutkimuksessa yksityisyyden kunnioittamisella tarkoitetaan ensinnäkin sitä, että ihmisillä itsellään on oikeus määrittää se, mitä tietojaan he antavat tutkimuskäyttöön. Toiseksi se tarkoittaa sitä, että tutkimustekstit kirjoitetaan niin, että yksittäiset henkilöt eivät ole niistä tunnistettavissa. (Kuula 2006, 64.) Kerroin haastateltaville, että he pysyvät nimettöminä, heidän vastauksiaan käytetään ainoastaan tämän opinnäytetyön tekemiseen ja kaikki haastatteluaineisto hävitetään heti opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen. Nämä ehdot olivat myös Rikosseuraamuslaitoksen asettamia tutkimusluvan saamiseksi (liite 4).

Tämän opinnäytetyön tekee eettisesti vaativammaksi kädentaitoryhmän pieni koko, sillä haastatteluihin osallistuneet vangit ovat suhteellisen helposti tunnistettavissa koko vankimäärästä. Myös ohjaaja asetti itsensä ja työtapansa tarkasteltavaksi, sillä vaikka opinnäytetyöni varsinaisena kohteena ei ole hänen työnsä, ei kädentaitoryhmää voi täysin erottaa sen ainoasta ohjaajasta.

8 KÄDENTAITORYHMÄN MERKITYS VANGIN KUNTOUTUMISESSA

8.1 Pedagoginen ulottuvuus

Kädentaitoryhmän pedagoginen ulottuvuus oli kaikille kuudelle haastateltavalle jollakin tavalla merkittävä. Yksi haastateltava sanoi työskentelyn jälkeen odottavansa sellien lukitsemista ja rauhoittumaan pääsyä. Viisi kuudesta haastateltavasta koki olonsa hyväksi ryhmässä työskentelyn jälkeen.

Aina oottaa, että seuraavana päivänä pääsee töihin. (Haastateltava 2)

Siinä jotain pääsee vähän tekee ja ajatukset on siinä, ettei ne oo niinku niin väkevästi tässä tän hetkisessä asiassa. (Haastateltava 6)

Kaksi haastateltavaa koki ryhmän vaikuttaneen omaan ajatteluun tai käyttäytymiseen positiivisesti. Muutosta oli tapahtunut erityisesti suhtautumisessa toisiin ihmisiin.

Kaikkihan on erilaisia ja kaikilla on erilaiset ajatukset. Tommosessa pienessä ryhmässä on helppo samaistua muihin ihmisiin ja sillai. Mä en osaa selittää, että miten, mutta kyllä se kumminki vaikuttaa normaaleihin ajatuksiin. (Haastateltava 4)

Sanotaan näin, että tämmönen minä itse -mentaliteetti, ni se on niinku aika paljon väistyny ja jääny taka-alalle. Et siin on niinku ”pakko” ajatella kaikkien etua, että ei voi mennä itkeskeisestä eteenpäin. (Haastateltava 5)

Yksi haastateltava koki ryhmästä olevan hyötyä lastenlasten kanssa puuhailemisessa siviiliä ajatellen. Kolme haastateltavaa koki ryhmän auttavan työllistymisessä ja yksi sen lisäksi myös sosiaalisten taitojen kehittämisessä.

Ainahan siitä on hyötyä. Se on siinä, että oppii uusia asioita ja sit jos täältä pois pääsee, ja jos ajattelee, että vaikka perustais jonku oman pienen yrityksen, ni ainahan siitä on apua eteenpäin. (Haastateltava 1)

Sosiaalinen kanssakäyminen on ainaki semmonen taito, mitä tossa tulee. Sitä tarvitaan joka tapauksessa tuolla, muuten syrjäytyy. Ja se on mun mielestä semmonen aika helvetin tärkeä seikka ja sitte totta kai tuo, että ylläpitää tota taitoo. Onnistuu se sit paremmin siviilissäki. Jos niillä saa tehtyä hyvää jälkeä tommosilla ”huonoilla” työkaluilla, ni sit ku pääsee

siviiliä ja saa kunnon työkalut, ni minkäläistä jälkeä siitä sitte tulee. Et niinku se taito punnittuu tossa. (Haastateltava 4)

Havainnointi vahvisti haastateltavien kertomaa pedagogista merkitystä. Vankien työskentelyä seurattaessa, välittyi aito uuden oppimisen halu. Jokainen kuunteli tarkasti ohjaajan antamia neuvoja ja myös kaverilta kysyttiin rohkeasti apua. Myös jo opitut taidot tulivat selvästi esiin, sillä monella vangilla työskentely oli hyvin oma-aloitteista.

8.2 Sosiaalinen ulottuvuus

Kädentaitoryhmän sosiaalisella ulottuvuudella oli merkitystä lähes kaikille haastateltaville. Kaksi haastateltavaa ei pitänyt itse ryhmää merkityksellisenä. Neljä haastateltavaa piti ryhmää tärkeänä toisiin tutustumisen, luottamuksen syntymisen ja vankilatuomion suorittamisen kannalta. Myös oman esimerkin näyttäminen muille nousi esiin yhdessä vastauksessa.

Tää on ollu huomattavasti paljon seesteisempää tää lusiminen ja talossa olo ja sitten on omalla esimerkillä voinu myös näyttää muille, että ei tää oo, ei täällä tartte huutaa ja rähjätä, ku täällä voi tulla muutenki henkilökunnan kanssa toimeen. Ja sitte koittanu opettaa tätä muutaki ryhmää, mikä siinä on ollu, että on yks sana, mikä on enempi ku mikää muu ja se on se kiitos. (Haastateltava 5)

Yksi haastateltava koki, että muilla ryhmän jäsenillä ei ollut mitään merkitystä. Viisi kuudesta haastateltavasta koki, että muut ryhmän jäsenet ovat merkityksellisiä kaveruuden ja ryhmähengen syntymisen kautta. Kaikissa viidessä vastauksessa viitattiin hyvään porukkaan, kaikkien kanssa toimeen tulemiseen.

Aina siinä kun apua tarttee toinen, ni sit on aina toisista apua. Samalla oppii sitä ryhmähengeä. Tulee kaikkien kans toimeen. (Haastateltava 1)

Ryhmän jäsenten keskinäinen suhde ja luottamus nousivat kahdessa vastauksessa tärkeäksi.

Helvetin hyviä tyyppjejä sillain, että siellä tulee puhuttua kaikennäkösiä asioita. Se on tosi tärkeetä, että on semmosia ihmisiä, mihin voi luottaa, jos puhuu jostain semmosista asioista, mitä muitten ei tarvi hirveesti kuulla. Siis se on ihan helvetin tärkeetä, että työkavereihin pystyy luottaa. (Haastateltava 4)

Nääki, jotka on lähteny talosta ulos, ni niihin pidetää yhteyttä. Vois sanoa, että meillä on aika tiiviski tällänen me-henki. Et kukaan ei kuse toista silmään eikä kukaan tee mitään sellasta, mistä ois niinku haittaa tälle toiselle osapuolelle vaan kaikki koitetaan puhaltaa siihen yhteen hiileen ja toimia sen mukaan. Ja se on onnistunu aika hyvin. (Haastateltava 5)

Havainnoinnissa kiinnitin erityistä huomiota ryhmän sosiaaliseen merkitykseen. Ryhmähenki oli vahva ja myös minun läsnä ollessa puhuttiin henkilökohtaisia asioita. Muut ryhmän jäsenet otettiin huomioon aivan käytännön asioissa, esimerkiksi kahvia keitetessä: ei keitetty vain itselle, vaan kysyttiin kaikilta ryhmän jäseniltä, ottavatko he kahvia. Jos kaverin huomattiin tekevän väärin, häntä neuvottiin. Ryhmän jäsenet antoivat myös toisilleen neuvoja, kuinka heidän mielestään jokin asia kannattaisi tehdä. Havainnointipäivän jälkeen, minulla oli hyvin vakuuttunut olo siitä, että ryhmän sisällä oikeasti puhalletaan yhteen hiileen.

8.3 Kulttuurinen ulottuvuus

Kaikki haastateltavat kokivat kulttuurisen ulottuvuuden jollakin tapaa merkittäväksi. Viisi haastateltavaa oli itse hakenut ryhmään, vain yksi oli tullut ryhmään selliosaston vaihtumisen takia. Ryhmään hakeutumisen syytä oli monia: ajanviete, halu valmistaa omaisille jotakin, aikaisempi koulutustausta sekä aikaisempi kiinnostus kädentaitoihin.

Mä oon aina tykänny kädentaidoista, siinä näkee oman jälkensä. (Haastateltava 1)

Työtoimintaan mukaan vaan, että on jotain muutakin ajatuksia, ku tuolla sellissä istuu. (Haastateltava 6)

Ehkä se ensimmäinen syy oli siinä, että mä halusin lastenlapsille tehdä jotain. (Haastateltava 5)

Ryhmän ohjaajan merkitys oli kaikille haastateltaville suuri. Ryhmän ohjaaja koettiin hyvänä opettajana, hyvänä esimerkkinä, oikeudenmukaisena, ymmärtäväisenä ja toimintaa kehittäväenä. Yksi haastateltavista vertasi ryhmän ohjaajaa äitiin. Kellään haastateltavista ei ollut negatiivista sanottavaa ryhmän ohjaajasta.

Se ei kyseenalaista, et mä oon saanu aika niinku vapaat kädet tehdä sitä hommaa. Se on ensinnäkin niin helvetin herttanen ihminen, se on niinku

tosi mukava ja se luottaa meihin. Ja just tommosta tiettyä luontevaa kiltteyttä, ni sitä kunnioittaa mun mielestä. Se niinku kysyy vangilta itteltään, että haluaisiksä tehä näin vai oiskos parempi näin. Pirkko kehittää eteenpäin tätä työhommaa. (Haastateltava 4)

Pirkko on oikein mukava ihminen ja neuvoo kaikkee. Sillä ei mee hermot ikinä. (Haastateltava 3)

Kulttuurinen ulottuvuus tuli havainnoinnissa esiin parhaiten ohjaajan ja ryhmän välisen vuorovaikutuksen kautta. Ohjaaja neuvoi ryhmän jäseniä tasavertaisesti ja kuunteli jokaisen mielipidettä. Ketään ei pakotettu tekemään mitään, vaan ideat tehtäviin töihin lähti ryhmän jäsenistä itsestään. Jos tarvittavia välineitä ei ollut, ohjaaja lupasi selvittää asiaa. Minulle jäi havainnoinnin jälkeen tunne, että ryhmän ohjaajan ja jäsenten välillä on molemminpuolinen kunnioitus. Ryhmässä saa vapaasti esittää ideoita ja toiveita ja ne pyritään parhaan mukaan toteuttamaan. Luovuudella on ryhmässä oikeasti tilaa.

8.4 Kehitysehdotukset

Neljä haastateltavaa ei osannut sanoa kädentaitoryhmän toimintaan mitään muutostoi-
vomuksia, sillä kaikki kokivat saavansa jatkuvasti jotakin uutta ja asiat ryhmässä olivat
niin kuin pitääkin. Yksi haastateltava halusi parannusta työvälineisiin ja toinen ryhmän
ohjaajan asemaan.

*Se on ihan ymmärrettävää, miks kaikkia välineitä ei saa, ku tää on vanki-
la. Tommoset tietyt, niinku esimerkiks vaikka sormusrauta, ni se on ihan
tappoväline. Mutta kumminki valvonnan alaisena olis hyvä, jos tutkinta-
vangilla olis mahdollisuus käydä tuolla työliikkeellä tekee semmoset projek-
tit, koska siel on kumminki niinku isompia vasaroita ja tommosia. (Haasta-
teltava 4)*

*Mä haluaisin muuttaa Pirkon aseman sellaseksi, että hän vois omaa har-
kintaansa hyväksikäyttäen järjestää sellasia asioita, mitkä edesauttaa toi-
mintojen eteenpäin viemistä. Ilman, että täytyy mennä kauheen byrokraati-
an lävitte. (Haastateltava 5)*

Mainitsemisen arvoista on myös se, että tutkintavankiosaston haastateltavat halusivat
tuoda esille vaatehoitohuoneen toiminnan merkityksen. Kylmäkosken vankilassa on
suunniteltu vaatehoitohuoneen toiminnan lopettamista. Siellä tehtävät kirjat ja kortit
ovat kuitenkin koko osastolle tärkeitä ja monet tutkintavangit tekevät vaatehoitohuo-

neessa työskentelevän vangin opastuksella läheisilleen lahjoja. Haastatteluissa ja havainnoinnissa kävi selvästi ilmi, että vangit eivät halua vaatehoituhuoneen toimintaa lopetettavan. Etenkään, kun lähes kaikki toiminnassa tarvittavat materiaalit ovat kierrätysmateriaaleja. Haastatteluja tehdessäni, yksi haastateltava halusi antaa minulle käden- taitojen merkityksestä kirjoittamiaan ajatuksia. Nämä ajatukset kuvaavat hyvin vaate- hoituhuoneen toiminnan merkitystä:

Vartioinnin ja työtoiminnan yhteisellä toiminnalla on saatu useita vankeja kokeilemaan mm. kirjan tekoa. Kaikilla on ollut ensin käsitys, ettei tästä voi tulla kuin sutta ja sekunda. Kokemuksen kautta voin kertoa, kuinka merkittävä tämä pienikin irtautuminen normaali rutiineista on tehnyt jopa ”nimimiehistä” herkkiä, rakastavia isiä, jotka ensimmäistä kertaa elämässään ovat voineet tehdä omilla käsillään rakkailleen jotain. On siinä aikuisen miehen silmä kostunut, kun kotiin soittaessaan on kuullut, miten hienon teoksen hän on sinne toimittanut. Monesti on tullut ilmi, että henkilö on erittäin lahjakas, kun saa siihen mahdollisuuden. Koko pitkähkön ajan kuluessa, ei ole askartelu/työtoiminnan puitteissa ollut mitään vilun- kia, tuotehävikkiä, mikä osoittaa vankien kunnioittavan kyseisiä asioita, eivätkä halua niitä pois osastolta. Moni on sanonut jatkavansa siviilissä tuotteiden tekoa, kun alkuinvestointi ei ole kovin suuri. Monesti asioita voi tehdä ilmaisista materiaaleista. Kun täällä saa luottamuksen omiin käsiin- sä, niin miksi jättäisi käyttämättä saavutetun edun. (Haastateltava 5)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää haastattelemalla ja havainnoimalla kädentaitoryhmän merkitystä vangin kuntoutumisessa Kylmäkosken vankilassa. Aineiston analyysin perusteella kädentaitoryhmän merkitys on teemoiteltu pedagogiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen. Opinnäytetyön kehys muodostuu näistä sosiokulttuurisen innostamisen ulottuvuuksista sekä kuntoutuksen käsitteestä rikosseuraamusallalla.

Aineiston perusteella voidaan sanoa, että kädentaitoryhmällä on kaikille sen jäsenille jotakin positiivista merkitystä. Tulokseni on yhteneväinen Eija Vähälän (2003, 187) tutkimuksen kanssa, jossa tutkittavilla oli luovan käsityöprosessin aikana enemmän positiivisia tunnetiloja kuin negatiivisia.

Osalle tärkein merkitys on pedagogista ja liittyy vahvasti siviiliin pääsemiseen. Ryhmän mahdollistama aikaisempien taitojen ylläpitäminen tai siellä opitut uudet taidot auttavat työllistymisessä ja ryhmässä opittu sosiaalinen kanssakäyminen ehkäisee syrjäytymistä. Osa myös koki ryhmän avulla oppineensa hyväksymään erilaisuutta paremmin.

Toisille ryhmän tärkein merkitys on sosiaalista ja liittyy vahvasti nykyhetkeen. Ryhmän jäsenten välille on muodostunut ystävyysuhteita ja vapautuneisiin tai toisiin vankiloihin siirtyneisiin ystäviin pidetään yhteyttä. Ryhmähenki oli lähes kaikkien mielestä tärkeää ja luottamus työkaveriin ja häneltä saatavaan apuun nousi vahvasti esille. Sosiaalinen ulottuvuus koettiin merkitykselliseksi myös vankeustuomion suorittamista helpottavana asiana.

Kulttuurisella ulottuvuudella on myös tärkeä osansa, sillä suurin osa ryhmän jäsenistä oli hakenut ryhmään omasta kiinnostuksesta kädentaitoihin. Merkitykselliseksi tekijäksi aineistossa nousi myös ryhmän ohjaaja. Pirkko Salmea pidetään pätevänä ja hyvänä ohjaajana ja häntä kunnioitetaan asiakaslähtöisen työtavan ansiosta. Hän ottaa huomioon ryhmän jäsenten mielipiteet ja kohtelee kaikkia tasavertaisesti. Salmen myös koetaan kehittävän työtä eteenpäin.

Yhdessä haastattelussa mainittiin vartijoiden merkitys kädentaitoryhmän toiminnalle ja myös ohjaaja toi tämän asian esiin. Salmen (2012) mukaan vartiointipuolella on tärkeä

rooli pajatoiminnan mahdollistamisessa, sillä vartijat avaavat aamuisin pajat ja valvovat pajatyöskentelyä. Ohjaaja nosti esille myös vartijoiden asenteen merkityksen ryhmän toiminnassa (Salmi 2012). Kehyksenäni toimiva sosiokulttuurinen innostaminen asettaa vartijat keskeiseen asemaan innostamisessa vankilassa. Mielestäni onkin tärkeää korostaa vartijoiden merkitystä Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmästä puhuttaessa. He konkreettisesti aukaisevat pajojen ovet, mutta myös heidän osoittamansa luottamus pajoilla työskenteleviä vankeja kohtaan on tärkeää. Yksi haastateltava kiittelikin sitä, että vartijoiden asiallinen suhtautuminen saa vangin tavoittelemaan entistä parempaa työjälkeä ja suhtautumaan ryhmän toimintaan entistä sitoutuneemmin. Mielestäni tämä on hieno saavutus vartijoiden ja vankien perinteisesti ristiriitaisessa suhteessa.

Anna Riitta Myllärisen väitöskirjan (2011, 164) mukaan elämän kokemusta hyödyntävien merkitysrakenteiden etsiminen on tarpeellista mietittäessä yhteiskunnallisen syrjäytymisen kysymyksiä. Elämänsisällön muutos ja merkityksien sisäistyminen voidaan nähdä myös elämän tarkoituksen löytymisenä. Yksilölliset merkitykset vaikuttavat siihen, että ympäristöstä tulee ymmärrettävä ja hallittava. Elämänsisällön rakentuminen vahvistuu ja ihminen kiinnittyy arkielämän merkitysten kautta yhteiskuntaan. (Mylläinen 2011, 170–173.) Kädentaitoryhmä ei yksistään ole kenenkään elämän tarkoitus, mutta ryhmässä opitut asiat ja kokemukset tuovat merkitystä jokaisen ryhmässä olevan elämään. Aineiston pohjalta osa haastateltavista aikoi jatkaa siviilissä ryhmässä opittujen kädentaitojen käyttämistä. Vaikka kädentaidoista ei ammattia saisi, jo pelkkä harrastaminen lisää ihmisen kulttuurista pääomaa. Tämä osaltaan ehkäisee syrjäytymistä ja helpottaa vapautuneen vangin kiinnittymistä yhteiskuntaan.

Sain haastateltua, kahta lukuun ottamatta, kaikkia kädentaitoryhmän aktiivisia jäseniä. Koska tarkoitukseni oli selvittää Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmän merkitystä ryhmään osallistuville vangeille, aineisto kattaa 75 % koko kohderyhmästä. Aineistoani ja johtopäätöksiäni voidaan näiltä osin pitää melko kattavana. Yhtä vankia en voinut haastatella, sillä meillä ei ollut yhteistä kieltä: vanki puhui ainoastaan venäjää, jota minä en osaa. Toinen haastattelema jäännyt vanki oli suostunut haastatteluun, mutta hän oli haastattelujen aikaan estynyt osallistumasta. Tuloksiani ei kuitenkaan voida suoraan yleistää, sillä ne koskevat vain kyseistä ryhmää. Koska opinnäytetyöni tutkimusote on alusta saakka ollut fenomenologinen, ei tarkoituksena ole ollut saada yleistettäviä tuloksia.

Yksi haastattelu oli todella lyhyt, sillä haastateltava oli tullut ryhmään vasta viikkoa aikaisemmin. Hän ei ollut ehtinyt muodostaa ryhmästä merkityksiä ja sanoikin kaiken olevan vielä uutta. Näin ollen hän ei pystynyt vielä pohtimaan ryhmän merkitystä. Tämä vaikuttaa osittain tulosten luotettavuuteen. Myös kädentaitoryhmän koostumus, tapa kasata ryhmän jäseniä, vaikuttaa osaltaan luotettavuuteen. Kuten haastatteluista kävi ilmi, luottamus ryhmän muihin jäseniin on suuressa roolissa. Yksi haastateltava kertoi, että ryhmään hakevasta vangista kysellään tietoja ryhmässä jo olevilta vangeilta sekä osaston muilta vangeilta. Tämä on ymmärrettävää siksi, että ohjaaja näkee vankeja vain osan aikaa päivästä. Kukaan ei halua päästää osastolla huonosti käyttäytyvää ja arvaamatonta vankia työpajoilla käytössä olevien teräaseiden lähelle. Tällä voi olla vaikutusta tutkimuksen tuloksiin, koska ryhmässä jo olevat jäsenet pystyvät osittain vaikuttamaan ryhmän kokoonpanoon. Jos ryhmässä mukana olevat vangit eivät tulisi toimeen keskenään, ryhmähenki, ja tätä kautta sosiaalisen ulottuvuuden merkitys, olisi varmasti toinen.

Pohdin myös omaa rooliani haastattelijana, sillä suurin osa haastateltavista vangeista oli minulle tuttuja harjoitteluni kautta. Pohdin myös sitä, kertoisiko kukaan rehellisesti, jos ryhmän ohjaaja tai hänen työtapansa ei miellyttäisi. Vankilassa kun ei ole varaa valita, kenen kädentaitoryhmään haluaa mukaan.

Opinnäytetyöni aineisto vastasi kattavasti sille asetettuun tutkimustehtävään ja työstä on mielestäni hyötyä niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla. Yksilö- ja yhteisötasolla Kylmäkosken vankila hyötyy työstäni muun muassa siten, että se voi tulosten perusteella kehittää kädentaitoryhmän toimintaa vielä enemmän vankien tarpeita vastaavaksi. Ryhmässä otetaan jo nyt vankien mielipiteet ja toivomukset huomioon, mutta kädentaitoryhmää voisi kehittää enemmän työelämän tarpeita vastaavaan suuntaan, etenkin kun osa vastaajista koki ryhmän auttavan työllistymisessä. Ryhmän toimintaan voisi esimerkiksi sisällyttää yrittäjyysopintoja, sillä osa haastateltavista mietti jatkavansa tuotteiden valmistamista siviilissä. Myös ohjaaja Pirkko Salmi saa arvokasta palautetta omasta työstään ja pystyy näin ollen jatkamaan kädentaitoryhmän kehittämistä.

Yhteiskuntatasolla työstä on hyötyä muun muassa siinä, että työni avulla saadaan tietoa vankeuslain mukaisesta toiminnasta vankien näkökulmasta käsin. Työn tulosten pohjalta itselleni nousi ajatus siitä, että ryhmässä opittuja taitoja tulisi tukea koko vangin tuomion ajan. Vanki voi suorittaa osan tuomiostaan vankilan ulkopuolella, esimerkiksi

rangaistuksenaikaisessa päihdekuntoutuksessa. Kylmäkosken vankilan kanssa yhteistyötä tekevän Kankaanpään A-kodin päihdekuntoutus sisältää toiminnallista kuntoutusta, muun muassa kädentaitoja. (Kuntoutus 2012). Kankaanpäähen siirtyessään vangin olisi tärkeää voida jatkaa kuntoutumistaan siitä, mihin on Kylmäkoskella jäänyt. Eri organisaatioiden olisikin tiivistettävä yhteistyötään ja vankien siirtyessä toiseen vankilaan tai ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen, vastaanottavan organisaation tulisi tutustua tarkemmin siirtyvään vankiin. Jos vanki siirtyessään joutuu aina aloittamaan alusta, vangille yksilöllisesti suunniteltu vankeusprosessi, ja näin ollen myös kuntoutuminen, keskeytyy. Työni tuo esille myös vartijoiden merkityksen nykyaikaisen vankilan kuntouttavassa tavoitteessa. Vartijoiden, samoin kuin muun vankilan henkilökunnan, työnteon tulisi olla kuntouttava. Vankiloissa tulisi lisätä moniammatillista osaamista entisestään ja myös luovalle toiminnalle olisi tehtävä tilaa rikosseuraamusalalla.

Opinnäytetyöni teko sujui hyvin ja olen erittäin kiitollinen koko Kylmäkosken vankilan henkilökunnalle. Suurin kiitos kuuluu kuitenkin haastatteluihin suostuneille vangeille, joita ilman koko työtä ei olisi. Haastatteluiden tekeminen ja koko opinnäytetyöprosessi kehitti ammatillista ymmärrystäni ja erityisen iloinen olen havainnoinnin aikana keräämistäni kokemuksista kädentaitoryhmässä. Sain vastauksen tutkimustehtävääni ja teoria ja käytäntö kietoutuivat hyvin yhteen. Haasteellisinta opinnäytetyössä oli aineiston analyysi sekä materiaalin jäsentäminen. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on ollut mielenkiintoinen ja opettava kokemus. Olen oppinut sekä tutkimuksen tekoa että haastattelutaitoja ja ymmärryksen rikosseuraamusalasta on lisääntynyt. Toivon tulevaisuudessa työllistyväni rikosseuraamusalalle, joten kokemus on ollut todella hyödyllinen.

Opinnäytetyötä tehdessäni, minulla heräsi monia jatkotutkimusideoita. Opinnäytetyöni käsitteli vain kädentaitoryhmän merkitystä, mutta vastaavanlainen tutkimus olisi tärkeää kaikkien Kylmäkosken vankilan toimintojen kohdalla. Säästöpainneiden alla leikataan helposti toiminnoista, joten niiden merkityksen näkyväksi tekeminen on ensiarvoisen tärkeää. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia vastaavanlaista toimintaa muissa vankiloissa ja verrata tuloksia keskenään. Olisi myös mielenkiintoista tietää, kuinka moni ryhmässä mukana ollut vanki, on siviilissä jatkanut kädentaitoja.

Tourusen (2002, 30) mukaan vankilan tehtävänä on panna täytäntöön vankeusrangaistuksia ja pyrkiä samanaikaisesti kuntouttamaan vankeja. Kurjen (2010, 168) mukaan vankila ei ole hyvä paikka: se on kova rankaisun ja turvatoimien järjestelmä, jonka ra-

kenne on väkivaltainen niin vankeja kuin henkilökuntaa kohtaan. Näihin erilaisiin määritelmiin haluan verrata erään haastateltavan ajatusta kädentaitoryhmästä: ”*Siellä on kaikki niinku pitääki.*” Vaikka aina löytyy parannettavaa, Kylmäkosken vankilan kädentaitoryhmässä asiat ovat kuitenkin hyvin.

LÄHTEET

Goffman, E. 1997. Minuuden riistäjät. Tutkielma totaalisisista laitoksista. 2. painos, toteutettu näköispainoksena. Suom. Tarkka, A. Lohja: Marraskuun liike. Alkuperäinen teos 1961.

Granfelt, R. 2008. Osalliseksi omaan elämään – Work out –ohjelma nuoren vangin tukena. Rikosseuraamusviraston julkaisu 4/2008. Rikosseuraamusvirasto. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. Luettu 14.9.2012.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/86i0ddr3ebvra1.pdf>

Haapasalo, J. 2008. Kriminaalipsykologia. Jyväskylä: PS-kustannus Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Ihan itse tehty. 2012. Facebook. Luettu 28.8.2012.
<http://www.facebook.com/IhanItseTehty>

Kari, R. & Myllylä, J. 2011. Kylmäkosken vankilan ja vankeuslain esittely. Vankien omaisten ilta 5.10.2011. Näsin Sali. Tampere.

Kaukametsän opisto. 2012. Luettu 28.8.2012.
<https://www.opistopalvelut.fi/kaukametsa/index.asp>

Kinnunen, P., Penttilä, L., Rantala, J., Salonen, K. & Tervo, T. 2003. Innostuskirja. Nyt: Sosiokulttuurisen toiminnan polunpäitä. Vantaa: Opintokeskus Kansalaisfoorumi. Luettu 5.11.2012.
http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vaikuttaminen/innostuskirja._nyt

Knuuti, U. 2011. Muu sosiaalinen kuntoutus vankilassa. Portti vapauteen. Luettu 5.10.2012.
http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2476/muu_sosiaalinen_kuntoutus_vankilassa

Kuntoutus. 2012. Kankaanpään A-koti. Luettu 7.11.2012.
<http://www.a-koti.com/fi/kuntoutus/kuntoutus-.html>

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Kurki, L. 2010. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Teoksessa Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. (toim.) Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 133–214.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kylmäkosken vankila. 2011. Rikosseuraamuslaitoksen kotisivut. Luettu 14.9.2012.
<http://rikosseuraamus.fi/6412.htm>

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 2001. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–43.

Mohell, U. 2011. Vankeuslainsäädäntö. Portti vapauteen. Luettu 30.8.2012.
<http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2462/vankeuslainsaadanto>

Myllärinen, A. R. 2011. Lainrikkajien elämänsisällön muutos ja sitä tukeva auttamistyö. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja.
<http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8641-8.pdf>

Porvoon ammuskelusta epäilty tuomittu murhasta. 2010. Kaleva. Luettu 6.11.2012.
<http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/porvoon-ammuskelusta-epailty-tuomittu-murhasta/175194/>

Rankanen, M., Hentinen, H. & Mantere, M-H. 2007. Taideterapian perusteet. 1. painos. Helsinki: Duodecim.

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Rikosseuraamuslaitoksen kotisivut. Luettu 14.9.2012.
<http://rikosseuraamus.fi/49146.htm>

Rikosseuraamuslaitoksen esite. Rikosseuraamuslaitos. Luettu 14.9.2012.

Salmi, P. ohjaaja. 2012. Kylmäkosken vankila. Haastattelu 4.9.2012. Haastattelija Väli-
lä, J.

Sosionomi (AMK) -tutkinto. 2012. Sosiaaliportti. Luettu 28.9.2012.
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/

Tourunen, J. 2002. Vankiloiden sosiaalinen rakenne ja konfliktitilanteet. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Helsinki: Tietosanoma Oy, 26–33.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turvallinen elämä jokaiselle. 2008. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto. Sisäasiainministeriön julkaisuja 16/2008. Luettu 6.11.2012.
http://www.intermin.fi/download/25020_162008.pdf

Vangit. 2012. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja. Luettu 6.11.2012.
<http://rikosseuraamus.fi/17006.htm>

Vankeuslaki 23.9.2005/767

Vankilateatteri voimauttaa. 2012. Suomen kulttuurirahasto. Luettu 5.11.2012.

<http://www.skr.fi/default.asp?docId=18478>

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY.

Vähälä, E. 2003. Luovan käsityöprosessin yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin. Käsitöiden aikana koettujen itseraportoitujen emootiokokemusten ja fysiologisten vasteiden väliset yhteydet. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kuopion muotoiluakatemia. Käsiyötieteen lisensiaatintutkimus.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

1. Taustakysymykset
 - Mitä teet pajalla?
 - Kuinka kauan olet ollut mukana kädentaitoryhmässä?

2. Teema – kulttuurinen ulottuvuus
 - Miksi halusit mukaan kädentaitoryhmään?
 - Mitä ryhmän ohjaaja merkitsee sinulle?

3. Teema – sosiaalinen ulottuvuus
 - Mitä ryhmä merkitsee sinulle?
 - Mitä ryhmän jäsenet merkitsevät sinulle?

4. Teema – pedagoginen ulottuvuus
 - Millainen olo sinulla on pajatoiminnan jälkeen?
 - Millä tavalla ryhmä on vaikuttanut ajatteluusi tai käyttäytymiseesi?
 - Mitä hyötyä koet kädentaitoryhmästä olevan siviiliä ajatellen?

5. Kehitysehdotuksia
 - Mitä haluaisit muuttaa pajan toiminnassa?

Liite 2. Haastatteluilmoitus

Hei!

Opiskelen viimeistä vuotta sosionomiksi Tampereen ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyöni Kylmäkosken vankilalle. Opinnäytetyöni aihe on ”Kädentaitojen merkitys vangin kuntoutumisessa Kylmäkosken vankilassa” ja työni valmistumiseen tarvitsen haastatteluja pajatoimintaan osallistuvilta vangeilta.

Haastattelut ovat vapaaehtoisia ja niihin voi osallistua nimettömänä. Jokainen haastateltava allekirjoittaa kirjallisen suostumuksen haastatteluun sekä luvan käyttää tuloksia opinnäytetyössäni. Valmiista työstä ei pysty tunnistamaan yksittäisiä haastatteluun osallistuneita henkilöitä ja haastatteluja käytetään ainoastaan tämän opinnäytetyön tekemiseen. Nauhoitan haastattelut haastateltavan suostumuksella, mutta kaikki aineisto hävietään heti, kun opinnäytetyöni on hyväksytty.

Tulen tekemään haastatteluja Kylmäkosken vankilalle **maanantaina 3.9.2012** ja toivon mahdollisimman monen suostuvan haastatteluun, jotta opinnäytetyöstäni tulee mahdollisimman kattava. Haastatteluun kuuluva aika sisältyy päivittäiseen pajatoiminta-aikaan ja sen ajalta maksetaan normaali toimintaraha. Opinnäytetyön on tarkoitus kehittää pajatoimintaa ja antaa Kylmäkosken vankilalle tietoa pajan toimivuudesta. Haastattelussa on myös mahdollista antaa kehitysideoita, jolloin jokainen haastateltava saa oman äänensä kuuluviin.

Terveisin,

Johanna Välilä

Sosionomi-opiskelija

Tampereen ammattikorkeakoulu

Liite 3. Haastatteluosuostumus

Pyydän lupaa käyttää Kylmäkosken vankilassa tekemiäni haastattelujen ja kädentaitoryhmän havainnoinnin myötä kokoamaani aineistoa osana opinnäytetyötäni. Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyössäni tutkin kädentaitojen merkitystä vangin kuntoutumisessa Kylmäkosken vankilassa.

Haastateltavat ja ryhmän jäsenet esiintyvät työssä nimettöminä. Haastatteluaineistot pysyvät luottamuksellisina ja ne hävitetään, kun opinnäytetyö on hyväksytty.

Rastita haluamasi vaihtoehto.

1. Henkilökohtaisia kommenttejani ja haastattelussa kertomaani saa käyttää_____ ei saa käyttää_____ opinnäytetyössä.
2. Pajoilla valmistamiani töitä saa esitellä_____ ei saa_____ esitellä opinnäytetyössä.

Kylmäkoskella / 9 / 2012

Allekirjoitus

Päätös

17.7.2012

33/332/2012

Johanna Väilä
Tampereen ammattikorkeakoulu
Pyyrikintie 2,
33230 Tampere

Hakemuksenne 22.5.2012

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajina toimivat YTT Merja Sinkkonen sekä FM Merja Repo.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Opinnäytteen tarkoituksena on selvittää Kylmäkosken vankilassa toimivan kädentaitoryhmän merkitystä vangeille.

Tutkimuksen toteutus

Kylmäkoskevan vankilan kädentaitoryhmään osallistuvien seitsemän vangin haastattelut.

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslupan hakemuksenne mukaisesti.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa.

Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Kylmäkosken vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Käyntiosoite
Alberinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta.
Valitusosoitus liitteenä.

Vuokko Karsikas
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Sauli Hautakangas
Kylmäkosken vankilan johtaja Harri Rämö
Kylmäkosken vankilan apulaisjohtaja Jari Myllylä
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja Silja Rekomaa